
LANDSCHAPPELIJKE INPASSING

Hegedijk 48 Luxwoude

8 april 2021

RHO ADVISEURS

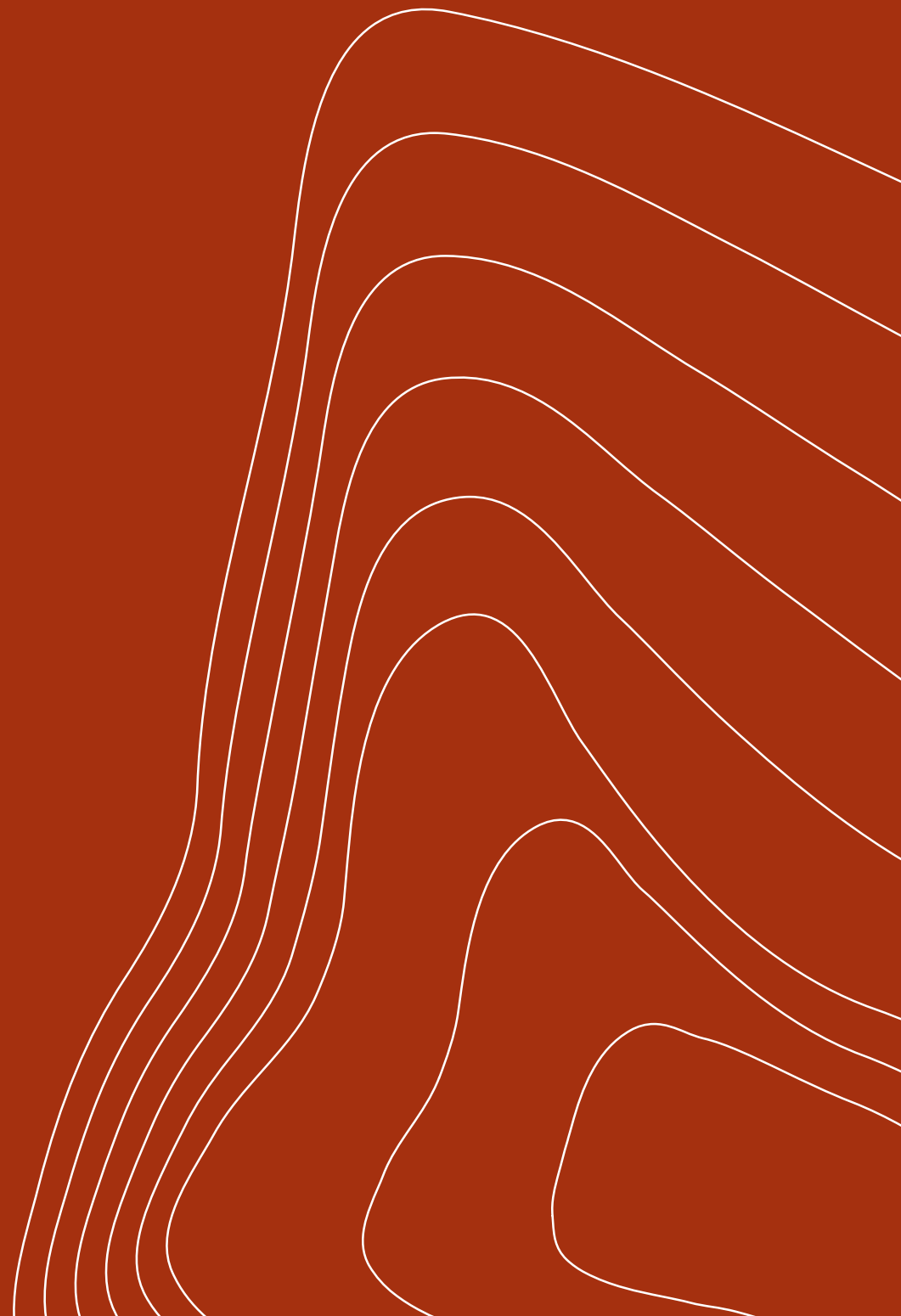
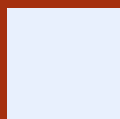

RHO ADVISEURS

DATUM 6 april 2021
KENMERK 2021_0239

PROJECTLEIDER

AUTEUR
STATUS I.V.O.

INHOUD

1. INLEIDING	4
2. VERKENNING OMGEVING	5
3. VERKENNING LOCATIE	7
4. BELEID	9
4.1 Provinciaal beleid	
4.2 regionaal beleid	
4.3 gemeentelijk beleid	
5. KERNKWALITEITEN EN UITGANGSPUNTEN	14
6. LANDSCHAPPELIJKE INPASSING	16

BIJLAGEN

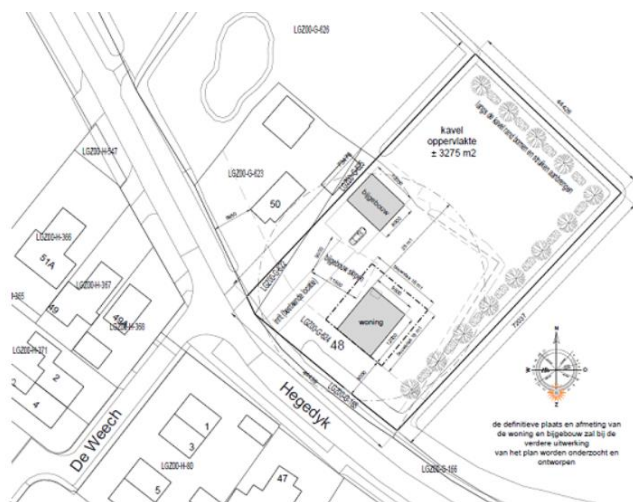
1. INLEIDING

Aan de Hegedyk 48 te Luxwoude (gemeente Opsterland, provincie Fryslân) ligt een agrarisch perceel. Er staat nu nog een oude vervallen schuur. Deze wordt gesloopt en het perceel wordt vervolgens ingericht als woonperceel met een nieuwe woning.

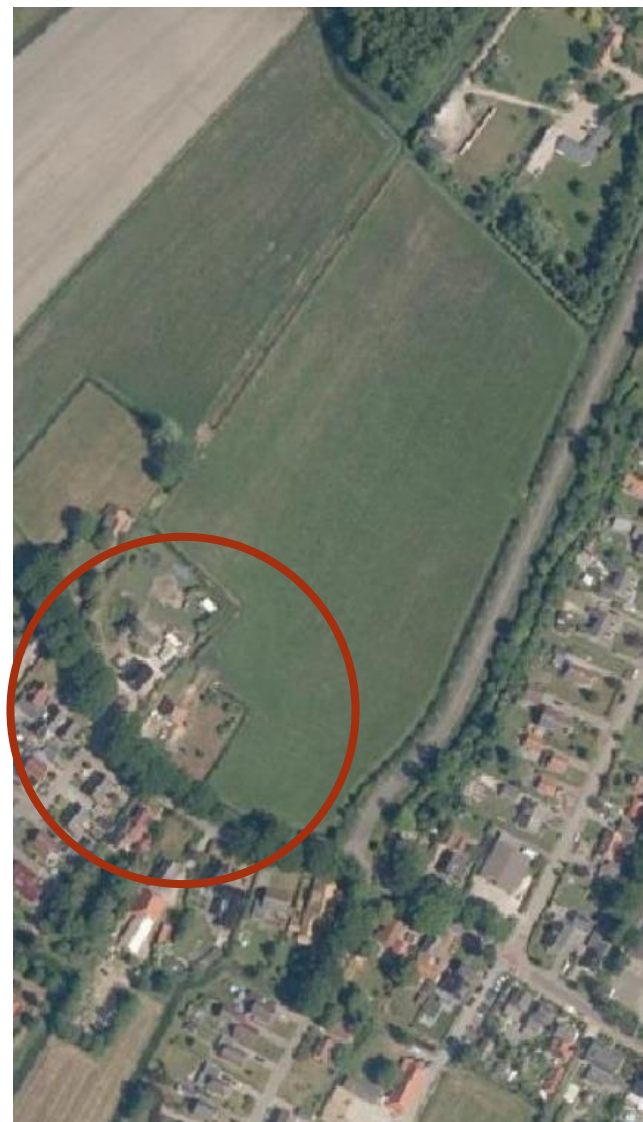
Aanvrager heeft hiervoor een principeverzoek ingediend bij de gemeente Opsterland. De gemeente heeft aangegeven in principe mee te willen werken aan dit verzoek en heeft hierbij als voorwaarde meegegeven dat de ontwikkeling ruimtelijk en landschappelijk goed moet worden ingepast. De gemeente vraagt daarom om een voorstel met een landschappelijk inrichtingsplan.

Er ligt een voorlopig woningontwerp (L.W. de Bos met kenmerk 20002, datum 12-05-2020), welke als uitgangpunt is genomen.

In deze notitie wordt aan de hand van een verkenning van de omgeving en het plangebied, het relevante beleid een voorstel gedaan voor de landschappelijke inpassing van de Hegedyk 48.

Toekomstige inrichting (indicatief)

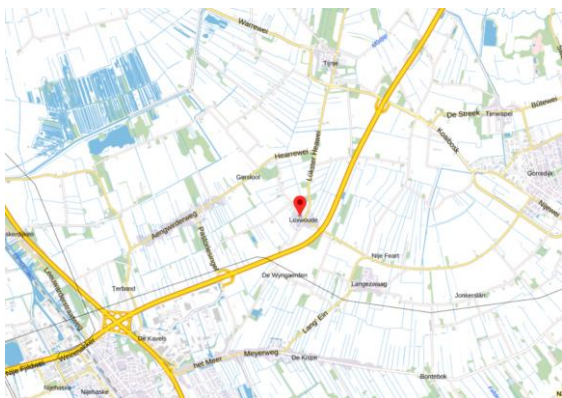
Luchtfoto van de projectlocatie Hegedyk 48 Luxwoude

2. VERKENNING OMGEVING

2.1 ANALYSE OMGEVING

De projectlocatie Hegedyk 48 ligt aan de rand van de kleine kern Luxwoude. Luxwoude ligt ten noordoosten van Heereveen, in de gemeente Opsterland, in de provincie Friesland. Het ligt aan de A7 die van Heereveen naar Drachten loopt.

Ten noorden van Luxwoude ligt Tjinje, en ten oosten Gorredijk. De locatie ligt in een weidegebied met een grote openheid. Opvallend is de smalle slagenverkaveling. Hier en daar zijn bospercelen aanwezig. Het gebied kent een lage, natte ligging.

Ligging van Luxwoude in de omgeving

2.2 HISTORISCHE ONTWIKKELING

Luxwoude is van oorsprong een lintdorp dat aan een dijk (de Hegedyk) is uitgegroeid. Op de kaart van rond 1850 is te zien dat direct ten noorden van de dijk een groot open water ligt. Aan de oostzijde hiervan is reeds begonnen met de drooglegging van het gebied.

Rond 1900 is ook het gebied ten noordwesten van Luxwoude vanaf de dijk ontgonnen.

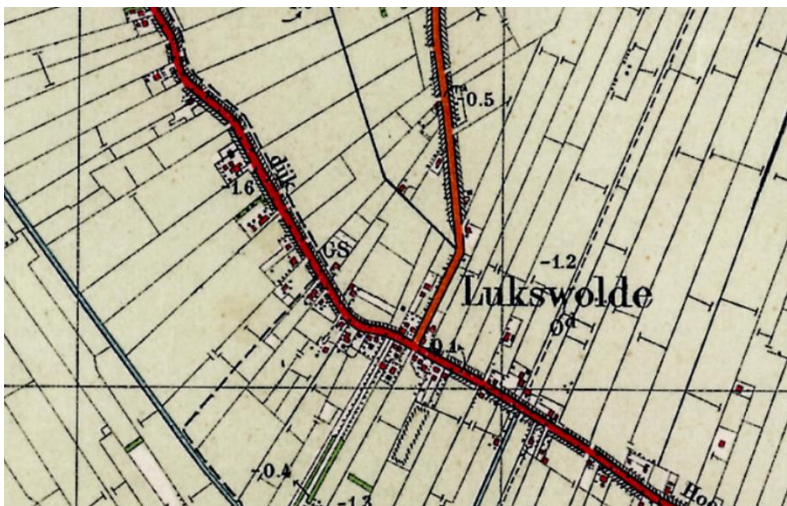
Omdat de dijk een halve cirkel vormt (vanaf Gorredijk tot aan de Aengwirderweg) is een verkaveling in waaivorm ontstaan.

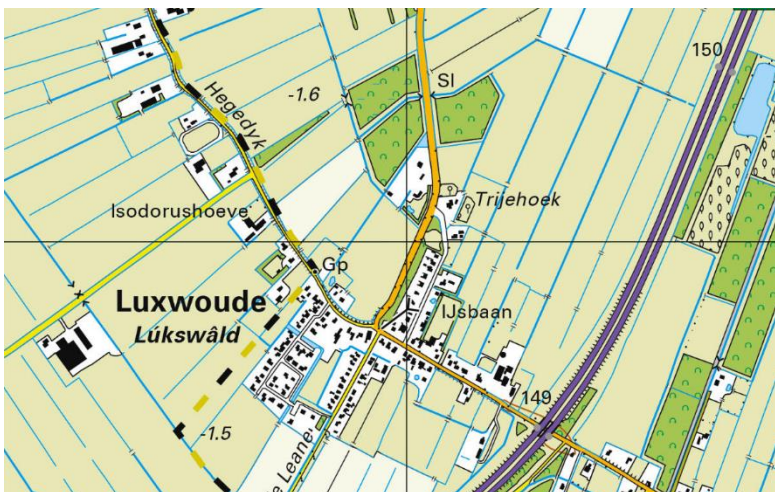
Rond 1850

Rond 1900

Rond 1950

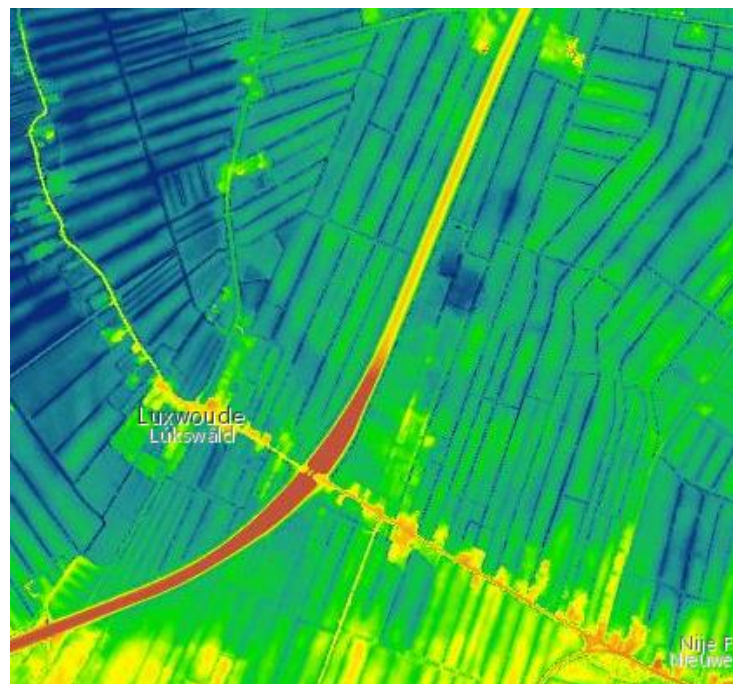

2020

Rond 1950 zien we een verdere verdichting met woningen aan de dijk. Pas na 1950 breidde het dorp zich verder uit in zowel zuidelijke als noordelijke richting.

2.3 HOOGTELIIGING

Op onderstaande kaart van de Algemene Hoogtekaart Nederland (AHN) is te zien dat zowel de A7 als de Hegedyk een hoge ligging kennen. Direct daaromheen, met name ten noordwesten van het plangebied is te zien dat het gebied laag ligt. Ook is fraai de smalle slotenverkeveling te zien.

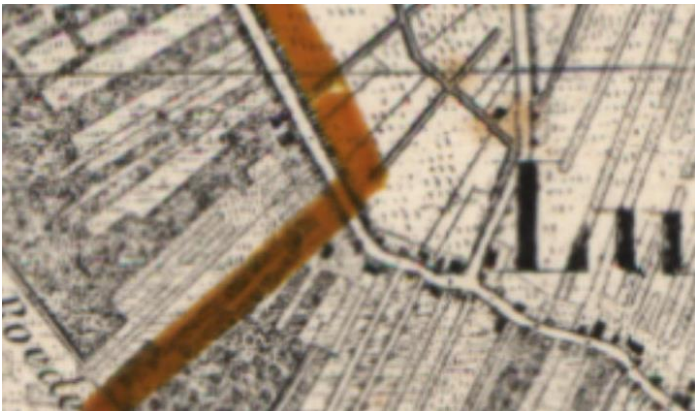
Detail uit de AHN kaart (ahn 3 maaiveld)

3. VERKENNING LOCATIE

Op de kaart van rond 1850 is goed te zien dat de gronden ten zuiden en oosten van het projectgebied al zijn ontgonnen, en dat de het gebied tussen de Hegedyk en de Luikster Heawei nog uit water bestaan. Opvallend is het water ten noorden van de dijk; het water loopt in zeer smalle 'punten' tot de dijk.

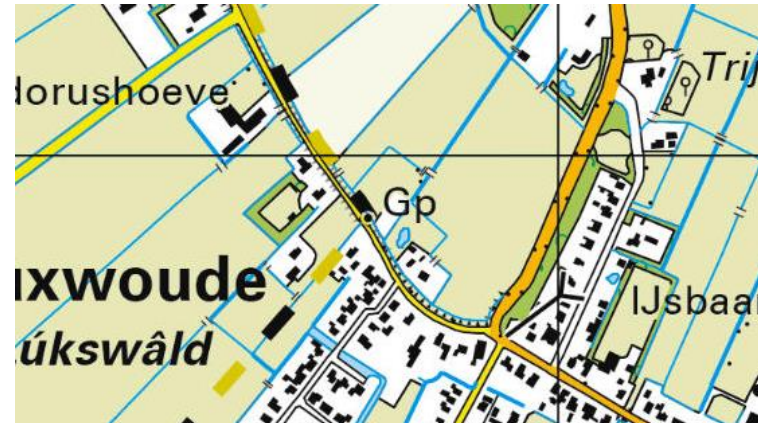
Rond 1850

Rond 1900

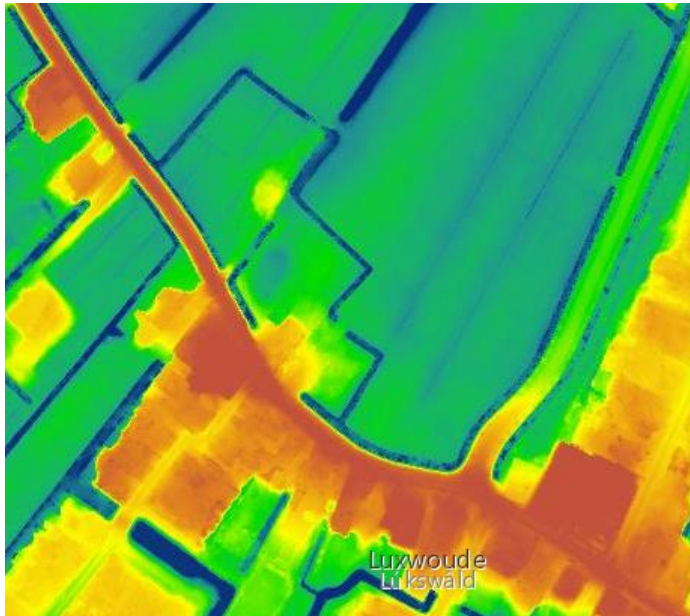
Rond 1950

2020

De kaart van rond 1900 laat zien dat de projectlocatie op de gemeentegrens ligt. Inzoomend op de projectlocatie zelf valt op dat de Hegedyk 48 in een knik of (binnen) bocht van de Hegedyk ligt. Daardoor zijn ook hier de kavelgrenzen niet parallel aan elkaar gelegen, maar lopen iets taps toe vanaf de dijk.

Onderstaande kaart is een detail uit de Algemene Hoogtekaart Nederland. Deze laat de hoge ligging van de Hegedyk met de aanliggende bebouwing goed zien. Ook de ligging van de sloten rondom de bebouwing aan de Hegedyk 48 en 50 is goed te zien.

Detail uit de AHN kaart

4. BELEID

4.1 Provinciaal beleid

In maart 2014 is de Structuurvisie Grutsk op 'e Romte vastgesteld. In Grutsk op 'e Romte worden landschappelijke en cultuurhistorische structuren van provinciaal belang in samenhang geanalyseerd, gewaardeerd en van een richtinggevend advies voorzien. Het doel hiervan is behoud en verdere ontwikkeling van de ruimtelijke kwaliteit door middel van informeren, adviseren en inspireren. Op deze wijze verwacht de provincie de doorwerking van de provinciale belangen in ruimtelijke plannen van gemeenten te borgen.

De provincie is ingedeeld in 11 deelgebieden. De 11 gebieden zijn: Westergo, Middelzee en Marne, Oostergo, Lauwersmeergebied, Noordelijke Wouden, Merengebied, IJsselmeergebied, Gaasterlân, Laagveengebied, Zuidelijke Wouden en Waddengebied, inclusief de Waddeneilanden.

Het overgrote deel van Opsterland valt onder het deelgebied Zuidelijke Wouden. Een klein deel van het westen van de gemeente ligt echter in het deelgebied laagveengebied. Het plangebied maakt ook deel uit van dit deelgebied Laagveengebied.

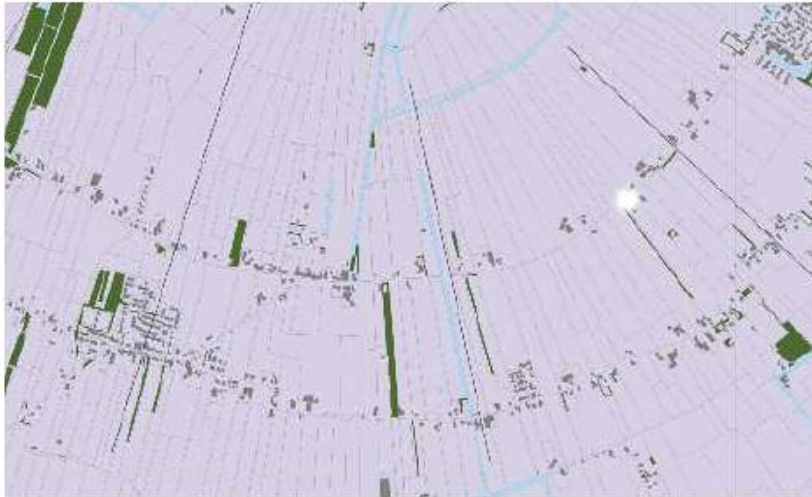
Laagveengebied in Grutsk op e Romte

Het laagveengebied is een laag gelegen kom bestaande uit een aan keileem en zand grenzend westelijk deel en een aan zand grenzend oostelijk deel. Het oostelijk deel kenmerkt zich door enkele grote planmatig ontgonnen veenpolders en uitgestrekte veenweidegebieden. In het midden van het gebied is langs de randen en via de beken door de zee klei afgezet. In de volle middeleeuwen is het veenweidegebied vanaf de kleigronden via deze beken en veenstromen ontgonnen, waarbij de agrarische nederzettingen/boerderijplaatsen opschoven door het steeds weer onbruikbaar raken (door bodemdaling en vernatting) van de in gebruik genomen gronden.

Vanaf de 17e eeuw is veenwinning op grotere schaal toegepast dan in de daaraan voorafgaande tijden. Eerst werd langs de randen van het middeleeuwse ontginningsgebied het resterende hoogveen afgegraven, daarna werd via het graven van petgaten het laagveen gewonnen. Door deze winning ontstonden er, op plekken waar diep werd gegraven, uitgestrekte plassen en vergraven land.

Deelgebied Laagveengebied (uit Grutsk op e Romte)

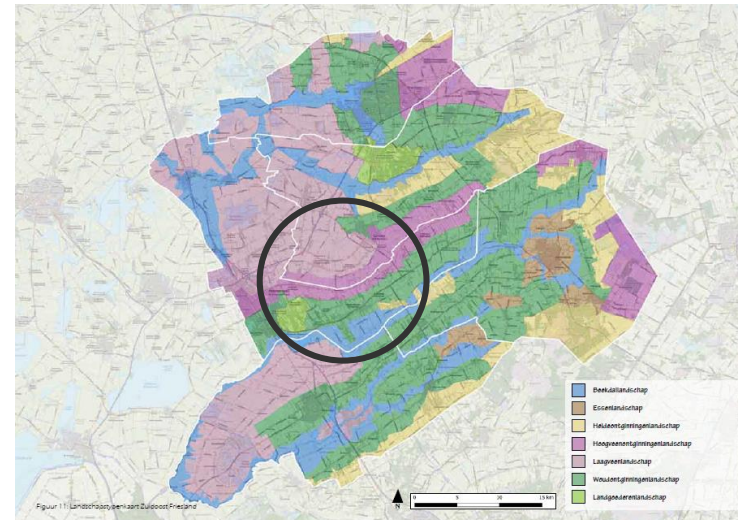
Waaivormig verkavelingspatroon bij Langezwaag en Jonkerslân

4.2 regionaal beleid

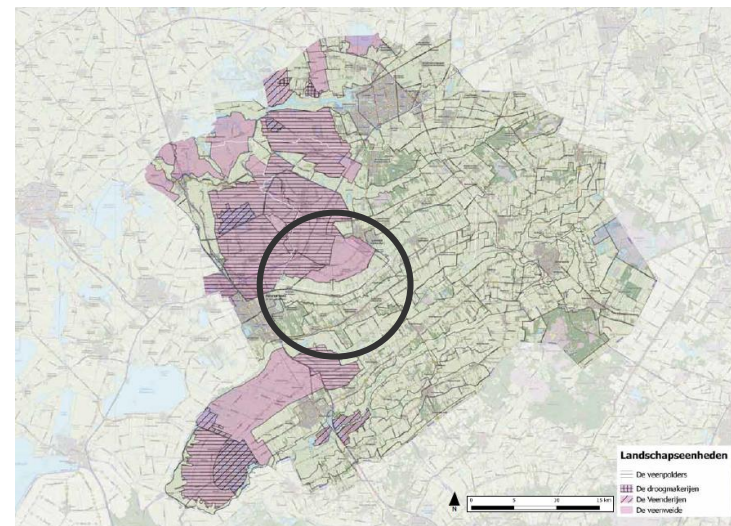
In de Landschapsvisie Zuid-Oost Friesland zijn vier speerpunten benoemd die leidend zijn bij het beoordelen van ontwikkelingen in het landschap van Zuidoost Friesland. Middels de speerpunten waarborgt de landschapsvisie dat cultuurhistorische- en landschapswaarden een integraal onderdeel worden van de planvorming, zodat het mogelijk is om zorgvuldige keuzes te maken over hoe met deze waarden wordt omgegaan.

Deze speerpunten zijn:

1. Behoud en versterking van de herkenbare (oost-west georiënteerde) landschapseenheden
2. Behoud en versterking van de contrasten tussen de verschillende landschapstypen
3. Bescherming en herstel van karakteristieke landschapsstructuren
4. Behoud van cultuurhistorische en archeologische waarden

De verschillende landschapstypen in Zuid-Oost Fryslan

De verschillende landschapseenheden in het laagveengebied

Verschijningsvorm van het landschap

- Weids

Geo)Morfologie

- Laag gelegen en natte veengebieden (laagveen).
- Vlak landschap met hoger gelegen bebouwing en beken.

Beplantingskarakteristiek

- Weinig opgaande beplanting waardoor er sprake is van een grootschalige openheid met vergezichten (weids).
- Verspreid gelegen boselementen die de openheid enigszins onderbreken (ruilverkavelingsbossen).
- Erfbeplanting op erven (groene eilanden in het open landschap).
- Erfbeplanting bestaat uit nattere soorten met een meer open karakter (transparant). Veelal essen, abelen, berken, elzen en populieren.
- Plaatselijk struwelen van elzen, berken en wilgen.
- Houtsingels komen sporadisch voor.

Bebouwingskarakteristiek

- Ontginningslinten met boerderijen met een relatief grote onderlinge afstand (achter iedere boerderij lag een eigen agrarisch perceel).
- Plaatselijk verdichting van de ontginningslinten door recenter ontwikkelde bebouwing.

- Half-open tot dichte lintbebouwingen met kerken en klokkestoelen, gelegen als groene linten in het landschap. Duidelijke hogere ligging in het landschap (mede door inklinking van het polderlandschap).
- Plaatselijk zijn recentere dorpsstructuren tot ontwikkeling gekomen, veelal op de polderdijken (zoals Nijbeets of Tynje).
- Er zijn opvallend veel arbeiderswoningen aanwezig in de veenpolderdorpen.

Verkavelingsstructuur (landschapspatroon)

- Geordende verkavelingsstructuur, bestaande uit rechtlijnige ontginningslinten met haaks hierop opstreckende zeer langgerekte kavels (graslanden).
- Plaatselijk sprake van grote natuurgebieden, (de Veenderijen), vrijwel altijd onderdeel van de geordende verkavelingsstructuur.

Infrastructuur

- Lange rechte en onbeplante wegen, verbonden met dwarswegen of lange in-steekwegen.
- Ter hoogte van de veenpolderdorpen of langs poldergrenzen zijn de wegen veelal aangezet met bomenrijen met een vrij transparante kroon (essen/populieren).

Waterstructuur

- (Ring)Vaarten en sloten.
- Hoger gelegen beken.
- Water-/moerasrijke natuurgebieden (open water).
- Petgaten.

Cultuurhistorische elementen

- Klokkestoelen, molens, sluizen, gemalen etc.
- (Ring)Dijken en kaden als structuurdragers.
- Terpen.

Gemeente Opsterland heeft haar landschapsbeleid vastgelegd in het bestemmingsplan buitengebied en in de Omgevingsvisie 2015-2030 en ziet de landschapsvisie als ondersteunend en aanvullend (zie 4.2).

4.3 gemeentelijk beleid

4.3.1 omgevingsvisie 2015 – 2030

Opsterland wil een faciliterende gemeente zijn, die regie voert over de ruimtelijke ontwikkelingen door duidelijke doelen te stellen en particulieren en organisaties de ruimte te geven om te investeren in de samenleving en in de leefomgeving. Maar wil wel de robuuste ruimtelijke structuren (zoals natuur en landschap) vastleggen.

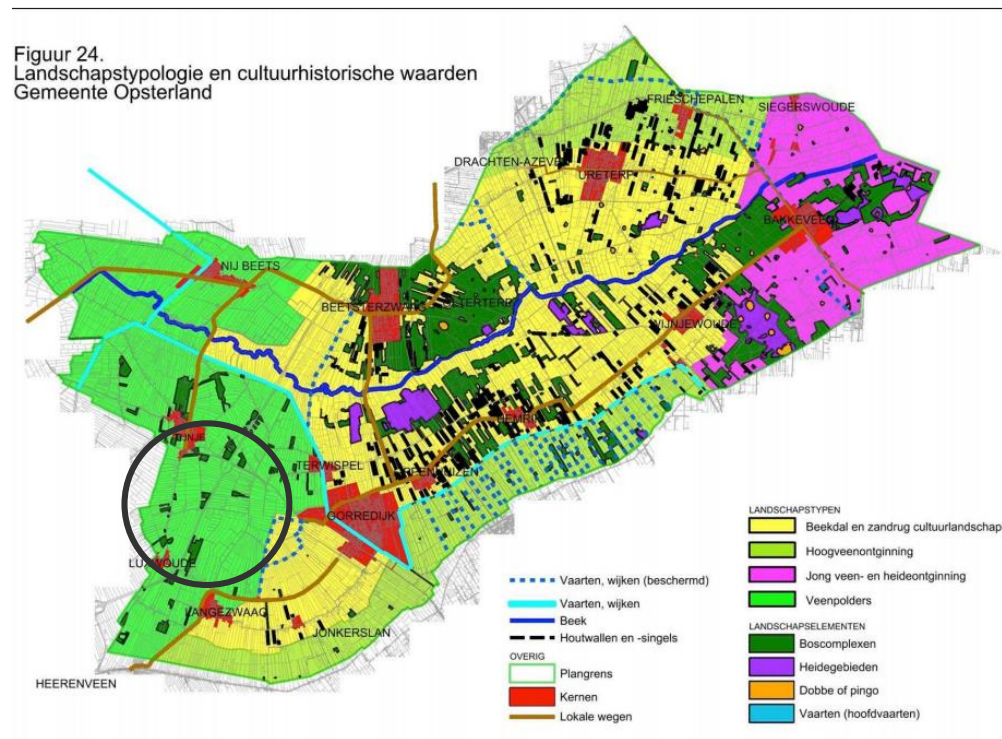
De kracht van de gemeente Opsterland wordt bepaald door de kwaliteit van zestien vitale dorpen in een gevarieerd landschap. De grote variatie aan natuur en landschap biedt de inwoners een bijzondere, kwalitatief hoogwaardige leefomgeving.

Doel van de Omgevingsvisie is bij te dragen aan het realiseren van leefbare, vitale dorpsgemeenschappen. Het gemeentebestuur van Opsterland acht het van groot belang te investeren in het versterken van de waarden van natuur en landschap, ook in het westelijk Veenpolderlandschap.

Opsterland ligt op de overgang van het relatief hoog gelegen Fries-Drents plateau naar het lage midden van Friesland. Karakteristiek is de afwisseling van de besloten landschappen op hoger gelegen zandgronden en de vergezichten van het veenweidegebied in het westen van de gemeente.

Vanuit het lage midden werd het laagveen ontgonnen, dat was ontstaan in het stagnerende water tussen de Middellzee en de Zuiderzee. Vanaf de dijken en vanuit de turfvaarten werd het veen ontgonnen. In langgerekte kavels werd het land vanuit het bebouwde lint gecultiveerd, waarbij het achterste deel veelal onontgonnen bleef. Door de vervening en turfwinning werd het laagveen omgevormd tot een drassig gebied met legakkers, petgaten en meren. Vanaf de 19e eeuw zijn de uitgeveende gebieden ingepolderd.

Figuur 24.
Landschapstypologie en cultuurhistorische waarden
Gemeente Opsterland

Landschapstypologieën Uit Omgevingsvisie Opsterland 2015 - 2030

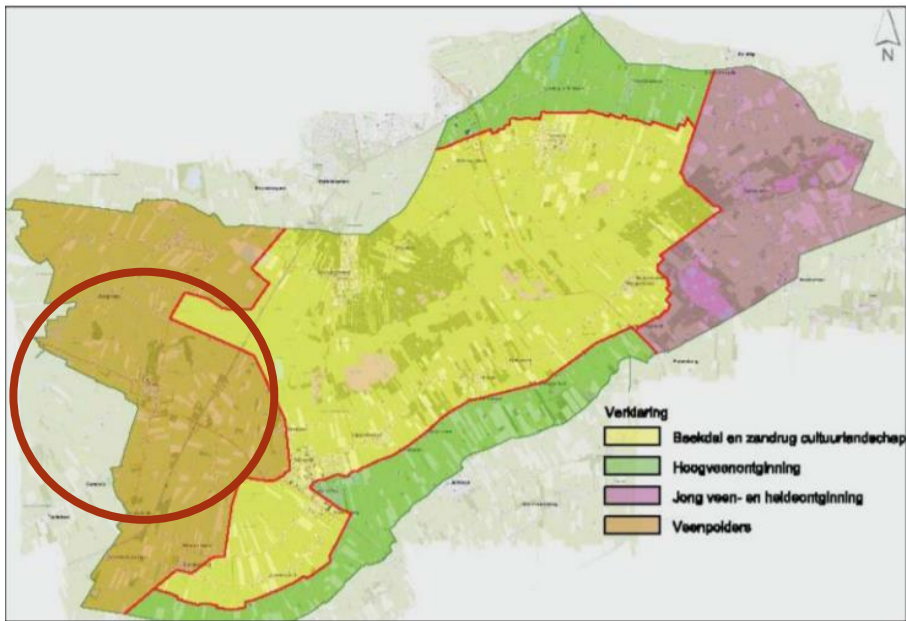
4.3.2 bestemmingsplan buitengebied

De locatie Hegedyk 48 ligt op de grens van twee bestemmingsplannen: het Bestemmingsplan Buitengebied en het Bestemmingsplan Luxwoude Kom (2010). In de Toelichting op het Bestemmingsplan Buitengebied (2015) is veel aandacht besteedt aan het landschap en de cultuurhistorie van het buitengebied.

Deze Toelichting vind u terug in Bijlage 1. In deze bijlage staat een kaart met de cultuurhistorische structuren.

Samenvattend zijn voor de locatie aan de Hefgedyk de volgende aspecten van belang:

- veenpoldergebied
- Ontwikkelingslint

Gebiedsindeling landschapstypen

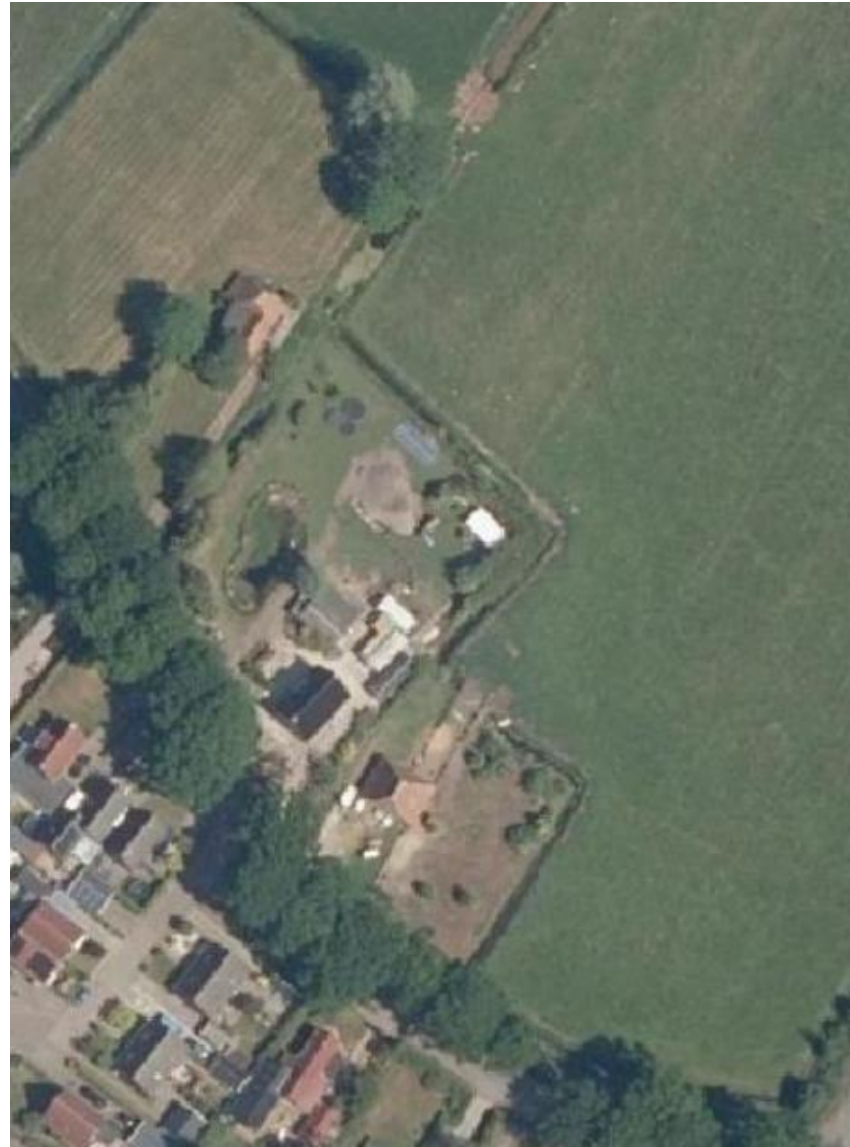
Bestemmingsplan Buitengebied (30/6/14)

Bestemmingsplan Luxwoude kom (2010/03/09)

5. KENMERKEN EN UITGANGSPUNTEN LANDSCHAPPELIJKE INPASSING

- waaierverkaveling veenpolder
- zeer lange en smalle verkavelingsstructuur
- waterstructuren
- ontwikkeling van polder vanaf het lint
- contrast tussen de hoge, bebouwde en besloten dijk (Hegedyk) en de lager gelegen, open polder
- veenpolder: grote openheid, weidsheid
- inpoldering van van oorsprong (Middeleeuwen) waterrijk gebied
- toepassing van inheemse beplanting, passend in het veenlandschap
- transparante erfbeplantingen op de rand van de percelen
- erfbeplanting bestaat uit nattere soorten met een meer open karakter. Veelal essen, abelen, berken, elzen en populieren. Plaatselijk struwelen van elzen, berken en wilgen.

6. LANDSCHAPPELIJKE INPASSING

Schets voor de landschappelijke inpassing Hegedyk 48 Luxwoude

Toelichting landschappelijke inpassing

De landschappelijke inpassing gaat uit van het versterken van de landschappelijke kenmerken.

Aan zowel de oost- als westzijde wordt de langgerekte kavelstructuur versterkt door de aanleg van beplanting.

De kenmerkende waaiersstructuur komt terug in de oude kavelgrens, die wordt opgepakt als grens van de beplanting aan de oostzijde en de poel aan de noordoostzijde.

De poel verwijst naar de vroegere aanwezigheid van water.

Het perceel wordt een klein beetje opgehoogd, zodat het op dezelfde hoogte komt te liggen als het buurperceel.

Het achterste deel van het perceel blijft open en wordt als een (speel)weide ingericht. Door het openhouden van de overgang tussen de dijk en het perceel blijft het contrast tussen de hoge dijk en de lage polder waarneembaar.

De inrit blijft op dezelfde plek als nu, en wordt ook niet breder. Hierdoor wordt de laanbeplanting van eiken niet aangetast. Bij de entree wordt een fraaie, grote boom geplant (bijvoorbeeld een iep).

De rooilijn van de woning komt in lijn met of iets achter de woning van de burens, op nummer 50.

De schuur komt achter de woning te staan, in lijn met de bijgebouwen van Hegedyk nr. 50.

Beplanting

Aan de randen west- en oostzijde van het perceel wordt erfbeplanting aangebracht.

De erfbeplanting bestaat deels uit een transparante boomlaag, en deels uit dichte begroeiing met naast bomen ook struweel. Om beschutting te bieden tegen de wind en het zicht op het perceel vanaf de Hegedyk te filteren.

Toe te passen beplanting: beplanting die houdt van 'natter voeten' zoals els, hazelaar, abeel, populier, wilg. In verband met pollenallergie van eigenaar is de toepassing van katjesdragers als els, hazelaar en berk onwenselijk.

Soorten die toegepast kunnen worden zijn:

boomsorten

- g(fladder)iep (*Ulmus laevis*)
- grauwe abeel (*Populus x canescens*)
- wilg (*Salix alba*)
- eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*)

Struweel

- rode kornoelje (*Cornus sanguinea*)
- hondsrooes (*Rosa canina*)
- meidoorn (*Crataegus laevigata*)
- sleedoorn (*Prunus spinosa*)
- gelderse roos (*Viburnum opulus*)
- wilde kardinaalsmuts (*Euonymus europaeus*)

Plantvakken

4 plantvakken met struweel; elk ca 10 meter lang en circa 3 meter breed.

Minimaal 3 rijen beplanting, onderlinge afstand 1,25 - 1.5 m, in driehoeksverband.

Soorten als hierboven genoemd.

BIJLAGE

Toelichting Bestemmingsplan Buitengebied 2015, paragraaf 2.1 landschap

Landschap

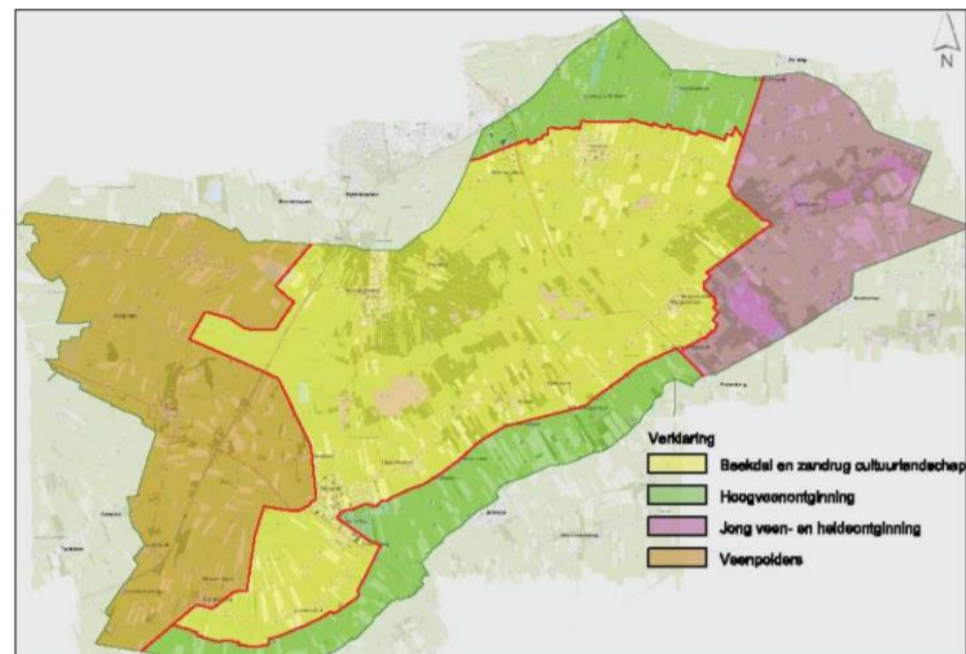
De beschrijving van het landschap is ontleend aan het Cultuurhistorisch Onderzoek. Daarin wordt de ontstaansgeschiedenis van het landschap beschreven en wordt het landschap geanalyseerd en wordt een waardestelling gedaan.

ontstaansgeschiedenis

In de voorlaatste ijstijd (Saalien tussen 370.000 en 130.000 jaar geleden) lag Fryslân onder een ijslaag die vanuit Scandinavië naar het zuiden geschoven was. Deze ijslaag bracht klei, zand en stenen mee (keileem) en vormde o.a. het Fries-Drents Plateau, waarvan de uitlopers zich tot in de Zuidelijke Wouden uitstrekken. In de laatste ijstijd (Weichselien 115.000-10.000 jaar geleden) bereikte het ijs Fryslân niet meer, maar de bodem was wel permanent bevroren en de vegetatie verdween. In de warmere periode tussen de ijstijden smolt de ijskap waardoor er een stroom van smeltwater op gang kwam en die het zacht glooiende gebied aantastte door erosie. Deze smeltwaterstromen schuurden brede dalen uit, de voorlopers van de huidige beekdalen in het oosten van Fryslân en duidelijk zichtbaar op de hoogtekartaat.

Met het stijgen van de temperatuur verdween de ijskap en steeg de zeespiegel. Dit zorgde landinwaarts voor een stagnatie in de waterafvoer en er begonnen zich veenmoerassen te vormen op het keileem en dekzand. Het veen breidde zich uit en vulde uiteindelijk ook de beekdalen en bedekte de hogere zandgronden. Er was sprake van regelmatige bewoning aan het eind van de laatste ijstijd, zo'n 13.000 jaar geleden, maar door het oprukkende veen werd het gebied te nat en te geïsoleerd en lijkt in de loop van de bronstijd (2000-800 v.Chr.) de aanwezigheid van bewoning te verdwijnen. Het duurde voor het huidige Opsterland tot vermoedelijk de late 10e eeuw voordat er via de veenriviertjes weer bewoners arriveerden. Het natuurlandschap werd een cultuurlandschap. De ontwikkelingen en met name de ontginningen die toen in gang zijn

gezet hebben de vorm van het huidige Opsterland bepaald en vormen het uitgangspunt voor de cultuurhistorische verkenning van het gebied. De gemeente Opsterland heeft door de verschillend gevormde natuurlandschappen nu meerdere cultuurlandschappen binnen haar grenzen.

Figuur 2: gebiedsindeling cultuurlandschappen

Gebiedsindeling cultuurlandschappen van de gemeente Opsterland

De ontwikkeling van de verschillende landschappen heeft het hoogtepunt in verschillende tijdvakken van de middeleeuwen tot nu beleefd.

- Het beekdal- en dekzandrug-cultuurlandschap is ontstaan vanuit de rivierontginningen in de middeleeuwen.
- De hoogveenontginningen vonden plaats in de 16e tot 18e eeuw

variatie aan reliëf voortgebracht. Dit reliëf is de weerslag van de ontstaansgeschiedenis en de bruikbaarheid van de ondergrond en verklaart de ontstaansgeschiedenis van de cultuurlandschappen. Ook de dobben en pingoruïnes vormen een onderdeel vanuit dezelfde tijdsontwikkeling. De hoogtekaart laat zien dat er sprake is van duidelijke hoogteverschillen, niet alleen tussen het veengebied en het plateau, maar hierbinnen ook tussen de beekdalen en de zandruggen. Een combinatie van de hoogtekaart, de aangegeven aardkundig waardevolle gebieden (CHK2), hoogtelijnen en verschillen op de topografische kaart en visuele waarneming heeft reliëfbeeld opgeleverd (figuur 4). De aangegeven grens is een relevante grens voor het gebied dat bescherming verdient, het is niet een absolute grens van het al dan niet aanwezige reliëf. Het gebied geeft met name aan waar de kwetsbaarheid van het reliëf in het landschap het grootst is en de meeste aandacht behoeft. Het beekdal en de zandruggen zijn belangrijk en kwetsbaar; zo ook de zandkop bij Olterterp. Het voormalige dal van de Drait in het noordoosten van de gemeente is ook een historische en kwetsbare structuur. Het reliëf is een belangrijke ruimtelijke structuur die, omdat er binnen Fryslân de verschillen in het reliëf vaak zeer beperkt en subtiel zijn, zeer kwetsbaar is en bescherming nodig heeft. In het gebied dat op de kaart aangegeven wordt is het reliëf met het blote oog waar te nemen en vormt hierdoor een belangrijke waarde. Het reliëf in het gebied waar veel pingoruïnes aangetroffen worden, het oosten van de gemeente, is subtieler, maar belangrijk. Naast reliëf van de nog aanwezige pingoranden (die veelal verdwenen zijn) zijn de pingoruïnes ook informatiebronnen van vroegere klimatologische omstandigheden en de invloed van de mens in het gebied.

De veenpolders

Het gebied van de veenpolders ligt in het westen van de gemeente en maakt onderdeel uit van het zogenoemde 'Lage Midden'. Het gebied ligt tussen de hoge kleigronden langs de kust (het terpen gebied met haar kwelderwallen) en het hoger gelegen achterland aan de oost-zuidoost zijde (de zandruggen als uitlopers van het Fries-Drents plateau) en bevat de benedenloop van de veenrivier de Boorne / Alddjip. Tijdens de opwarming en zeespiegelstijging vond veenvorming plaats. In de vroege middeleeu-

wen was er al sprake van bodemdaling door ontginningen. Het gebied is blijkens diverse archeologische onderzoeken al in de 11e eeuw vanuit de veenrivier Boorne / Alddjip en het zijriviertje de Wispel / Olde Ee ontgonnen. De waterhuishouding in dit gebied werd door de lage ligging problematisch. Bovendien was er de dreiging van waterstuwung vanuit de Zuiderzee. Er werden al vroeg dijken aangelegd, getuige de Lepedijk (11e eeuw), de Hemdijken (13e eeuw) en de Slactedijk tussen Akkrum en Joure (11e eeuw?). Na de grootschalige hoogveenontginningen werden kansen gezien in dit laagveengebied en begonnen hier de grootschalige ontveningen. Anders dan bij het hoogveen leidde het hier, in het Lage Midden, tot een 'verdrongen land' met watersnoodrampen voor de bevolking. In de 19e eeuw werd uiteindelijk ingegrepen door de regering die het instellen en oprichten van veendistricten en veenpolders eiste. Deze grootschalige inpolderingen en ontginningen bepalen het cultuurlandschap van dit gebied, maar hierbij moet niet worden vergeten dat onder de huidige veenpolders een middeleeuwse ontwikkeling schuilt. De verkavelingrichting laat dit zien, maar ook de archeologische informatie uit het gebied en het verdwenen gehucht De Ryp. De benedenloop van de Boorn / Alddjip is onderdeel geworden van de veenpolders, maar heeft de karakteristieken van het open en lege beekdal met ontginning loodrecht op de beek behouden. Op de Schotanus kaart (1718) is het gebied grotendeels in gebruik als hooylanden en fennen (slecht weiland). Er is inmiddels 'vergraven onland' ten oosten van de 'Wydde Wispel' en ten zuiden van Luxwoude. Het gebied zelf was toen nog minder interessant dan het hoogveengebied achter Gorredijk. Hoogveen werd al in de 16e eeuw grootschalig vergraven, waarbij afvoer over water een belangrijk onderdeel vormde. Hiertoe was al vóór 1619 een kanaal gegraven van Oldeboorn naar Gorredijk, 'it Nieuwe Diept' via de Wydde Wispel'. Er moest hierbij een Hooyweg (een hoger liggende weg waarlangs 's zomers het hooi van de drassige landen gehaald kon worden) doorgraven worden, de Luxter Hooyweg. Hier werd een zet geplaatst, waarop zomers planken gelegd konden worden om de hooiwagens te laten oversteken. Een zet werd hier een 'tinie' of 'tynje' genoemd. Hier is het latere Tynje ontstaan. Er werd in de 17e eeuw al wel laagveen vergraven, maar het was een moeizaam proces omdat het veen onder de waterspiegel lag en met dijkjes en watermolens drooggelegd moest worden. In 1751 nam de laagveenvergraving een hoge vlucht nadat Gieterse verveners vanuit Overijssel de baggerbeugel introduceerden en de klyn (veenspecie) direct uit

het water gebaggerd kon worden en op de hagen (stroken veen tussen de petgaten) gedeponerd kon worden om tot turf te drogen. Dit werd dan weer verzameld op hoopsteden, opgehoogde opslagplaatsen waar soms een turfschuur op verscheen. Bij het vervenen werd ook regelmatig op een 'huisstede' gestoten en vergraven. Die plaatsen waren 'sa hurd as glê's'. Deze huissteden waren in feite kleine woonterpen, overblijfselen van de bewoning uit de middeleeuwen. Maar dit grootschalige ontvenen leidde tot het ontstaan van uitgestrekte waterplassen die zich door de werking van de wind verder uitbreidden en zelfs dorpen in de omgeving bedreigden. Na jarenlange protesten kwam Willem I in 1822 met een Koninklijk Besluit waarbij verveners eerst een polderdijk met een molen moesten aanleggen, vervolgens mochten vervenen en tenslotte het uitgeveende land weer droog moesten maken. Na 1822 zijn veenpolders opgericht als waterstaatkundige organisaties die de vervening organiseren en beheren. De veenderijen worden opgedeeld in veendistricten: een klein deel van het 5e en het grootste deel van het 6e en het 7e veendistrict liggen in Opsterland. Er is voor het 4e en 5e district een veenpolder opgericht en ook voor de combinatie van het 6e en 7e district.

Het deel van het 5e district ten westen van Langezwaag is waarschijnlijk voor de waterbeheersing tot het 5e veendistrict bepaald, want dit gebied was al vrijwel geheel ontveend met uitgebreide wijken stelsel. De verkaveling in de polders is zeer goed zichtbaar; ook lijkt het op de Eekhoff kaart een grote waterplas, de verkavelingsstructuur zoals die al in de middeleeuwen gevormd is, is duidelijk zichtbaar op de kadastrale kaart van 1832. Er was al een begin gemaakt met het beschermen van de binnenlanden, o.a. door de aanleg van de Nieuwe Leppedijk in 1831. De oude Leppedijk dateert van rond de 11e eeuw en had als rivierdijk de taak Oostergo te beschermen. Het traject is ten noorden en oosten van Warniahuizen voor de nieuwe functie nog verlegd en vormt de huidige grens tussen Opsterland en Smallingerland. Het inpolderen van de veenpolder '6e en 7e veendistrict' startte in 1848 met het graven van de Nieuwe Vaart en het aanleggen van een polderdijk. Deze vaart begint bij de Ulesprong, de Teijenssluis, een sluis in het Nieuwe Diep en vormt de verbinding tussen de Boorne / Alddijp en Gorredijk. Hij loopt ten zuiden van en evenwijdig aan de Boorne / Alddijp door het westoost gesitueerde beekdal, maakt ter hoogte van het oude kerkhof van Ter Wispel een knik naar het zuidoosten en sluit uiteindelijk aan op het Klisserak / de

Kromten bij Gorredijk. De eerste droogmaking van de veenpolder '6e en 7e veendistrict' lag onder Langezwaag en Luxwoude. Er werden twee achtkantige molens gebouwd, negen wijken gegraven en een schutsluis aangelegd. Ook bij latere droogleggingen voor deze polder werden windmolens ingezet, maar deze hadden niet voldoende capaciteit om de gewenste waterstand te handhaven en in 1876 werd een stoomgemaal gebouwd aan de buitenringvaart. De molens bleven wel in bedrijf om water uit de polders te malen en vanuit de polderboezem naar de provinciale boezem. Er werden veel wijken gegraven, zowel voor de waterafvoer als ook voor de doorvaart. De drooglegging in het noordwestelijke deel van de polder startte rond 1881. In 1899 werd het laatste deel, de Warren, ontgonnen. Het stoomgemaal werd tussen 1884 en 1905 vergroot en gemoderniseerd en bleek voldoende vermogen te hebben zodat de windmolens buiten bedrijf gesteld konden worden (1911). In de jaren '50 werd de waterhuishouding gereorganiseerd. De Wispel en Klidzeregt werden drooggelegd, sluzen afgebroken en wegen aangelegd (o.a. van Langezwaag naar Oude Dijk onder Terwispel). De waterschappen werden geconcentreerd in het waterschap De Polder van het 6e en 7e veendistrict en deze ging op in het in 1966 opgerichte waterschap Boarnferd20. De veenpolder 'De Groote Veenpolder in Opsterland en Smallingerland' werd in 1868 ingesteld, maar de vervening was al in 1863 op gang gekomen. Nijbeets, een nieuwe nederzetting, is heel snel hierna ontstaan als huisvesting voor de veenarbeiders. De polder en Nij Beets liepen door winterse stormen regelmatig onder water en vaak braken de plaatselijke dijkjes door, waardoor er regelmatig grote verliezen aan turf waren. Uiteindelijk moest het tot een watersnood (1892) komen waarbij Tijnje zwaar getroffen werd voor er stevige polderdijken aangelegd werden. De polder werd vanaf 1910 drooggemalen en ontgonnen. Er werd in het zuidelijke deel begonnen met de Oostpolder. Hiervoor is het dieselgemaal aan het Polderhoofd kanaal, 'De Veenhoop', gebouwd. In 1918 werd het stoomgemaal 'de Boorne' gebouwd waar de westelijke polderdijk De Boorn afdamde om de Zuidoost-, de Zuidwest- en de Westpolder te bemalen. Omdat de capaciteit niet voldoende was werd besloten aan de zuidelijke polderdijk bij het polderhoofd kanaal een elektrisch aangedreven gemaal te plaatsen, het 'Zuidergemaal', gereed in 1925. De drooglegging voor de noordelijke deelpolders zoals de Boornbergumerpolder werd gerealiseerd door het 'Noordergemaal' (1926).

Er was gedurende de ontvening in de 19e eeuw die op menskracht steunde, veel sociale onrust over de uit te betalen lonen. Er werd veel gestaakt ('bollejagen') om de juiste lonen per roede voor het turf maken, het bakwerk en het bokwerk te verdienen. Waren de lonen in het midden van de 19e eeuw voldoende om redelijk van te leven, na de landbouwcrisis van 1870 kwam er de klad in, mede door de opkomst van de steenkool. Bovendien werd eind 19e eeuw de baggelmachine geïntroduceerd, waardoor veel arbeiders overbodig werden. Een groot deel van de arbeiders ging naar Duitsland, maar ook daar kwam begin 20e eeuw een terugloop. Er kwam nog een opleving in de werkgelegenheid in de polders rond 1914 omdat de overheid voor de oorlog veel turf opeiste. Met de vrede kwam ook de definitieve neergang van de veenderij en steeg de werkloosheid dramatisch. Inmiddels werd ook arbeid, zowel particulier als vanuit de overheid, ingezet voor het ontginnen en landbouwruij maken van landbouwgebieden. Maar dit ging met horten en stoten. Veel gronden werden gereed gemaakt voor veeteelt. Het bevorderde de zuivelindustrie en er werden zuivelfabrieken gebouwd o.a. in Terwispel, waar na de ontginning van de polder veel weiland beschikbaar kwam. Er werden diverse werkverschaffingsprojecten uitgevoerd.